

ΑΝΩΤΑΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΚΥΠΡΟΥ
ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ ΔΙΚΑΙΟΔΟΣΙΑ

(Άρθρο 23(3)(δ) του Ν.33/64 – Μεταβατικές Διατάξεις)

(Έφεση κατά απόφασης Διοικητικού Δ/ρίου Αρ.80/21)

27 Οκτωβρίου, 2025.

[ΨΑΡΑ-ΜΙΛΤΙΑΔΟΥ, ΣΑΝΤΗΣ, ΓΕΩΡΓΙΟΥ, Δ/στές]

ΚΙΣΑ-ΚΙΝΗΣΗ ΓΙΑ ΙΣΟΤΗΤΑ, ΣΤΗΡΙΞΗ, ΑΝΤΙΡΑΤΣΙΜΟ,

Εφεσεύοντες,

v.

ΚΥΠΡΙΑΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ, ΜΕΣΩ
ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΦΟΡΟΥ ΕΓΓΡΑΦΗΣ ΣΩΜΑΤΕΙΩΝ, ΙΔΡΥΜΑΤΩΝ,
ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΩΝ, ΕΝΩΣΕΩΝ ΔΙΑ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΟΥ ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ,

Εφεσιβλήτων.

*Ν. Χαραλαμπίδου (κα), για Νικολέττα Χαραλαμπίδου ΔΕΠΕ, για
Εφεσεύοντες*

*Θ. Πιπερή (κα), Ανώτερη Δικηγόρος της Δημοκρατίας, για Γενικό
Εισαγγελέα, για Εφεσίβλητους*

Δικαστήριο: Η απόφαση είναι ομόφωνη και θα δοθεί
από τη Δικαστή **Τ. Ψαρά-Μιλτιάδου**.

Α Π Ο Φ Α Σ Η

ΨΑΡΑ-ΜΙΛΤΙΑΔΟΥ, Δ.: Η παρούσα έφεση αφορά κυρίως την προστασία του συνέρχεσθαι και συνεταιρίζεσθαι και κατ' επέκτασιν το δικαίωμα ελευθερίας της έκφρασης. Συγκεκριμένα, απασχόλησε πρωτοδίκως εάν και κατά πόσον υπήρξε παραβίαση των ως άνω δικαιωμάτων με την προσβαλλόμενη, διά της προσφυγής των Εφεσιόντων/Αιτητών, απόφαση ημερ.7.2.21 των Εφεσιβλήτων/Καθ' ων η Αίτηση να συμπεριλάβουν τους Εφεσεύοντες στον κατάλογο των διαγραφέντων από το Μητρώο Σωματείων και Ιδρυμάτων, μετά από δεύτερη γνωστοποίηση ημερ.4.12.20. Σημειώνεται πως με την απόφαση 7.2.21 απορρίφθηκε η Ιεραρχική Προσφυγή των Εφεσιόντων, ώστε να ακολουθήσει η διαγραφή του Σωματείου.

Είναι αναγκαία η καταγραφή του ιστορικού της υπόθεσης, το οποίο στην ουσία του, είναι αναμφισβήτητο.

Το Ιστορικό

Οι Εφεσεύοντες είχαν εγγραφεί ως σωματείο με βάση τον **περί Σωματείων και Ιδρυμάτων Νόμο του 1972¹**. Ο Νόμος αυτός

¹ Σχετικό είναι το άρθρο 6 (Εγγραφή σωματείου) του περί Σωματείων και Ιδρυμάτων Νόμου του 1972 (Ν.57/1972)

καταργήθηκε με τον **περί Σωματείων και Ιδρυμάτων και για Άλλα Συναφή Θέματα Νόμο του 2017, Ν.104(Ι)/2017**, («ο Νόμος») με ισχύ από τις 14.7.17. Ο Έφορος Σωματείων και Ιδρυμάτων, σε επιστολή του προς τους Εφεσείοντες ημερ.15.12.17, τους πληροφόρησε για τις αλλαγές που επήλθαν στον σχετικό Νόμο υποδεικνύοντας ότι θα έπρεπε να ελεγχθεί το καταστατικό τους, έτσι ώστε αυτό να συνάδει πλήρως με τις διατάξεις του νέου Νόμου. Το τροποποιημένο καταστατικό, θα έπρεπε να υποβληθεί στον Έφορο Σωματείων το αργότερο μέχρι τις 13.7.18. Η προθεσμία συμμόρφωσης παρατάθηκε μέχρι τις 30.6.19 και ακολούθως μέχρι τις 31.12.19 (**Ν.76(Ι)/2018** και **Ν.84(Ι)/2019**)².

Στις 17.8.20 δημοσιεύτηκε στην Επίσημη Εφημερίδα της Δημοκρατίας τροποποίηση του ως άνω Νόμου³, ειδικά του **Άρθρο 56**, το οποίο θα μας απασχολήσει πιο κάτω.

² Με τον περί Σωματείων και Ιδρυμάτων και για Άλλα Συναφή Θέματα (Τροποποιητικό) Νόμο του 2018 (Ν.76(Ι)/2018) το άρθρο 55(3) του βασικού Νόμου διαμορφώθηκε ως εξής:
«Στις περιπτώσεις κατά τις οποίες με βάση τις διατάξεις του παρόντος Νόμου απαιτείται για σκοπούς συμμόρφωσης όπως υφιστάμενα σωματεία, ιδρύματα ή λέσχες προβούν σε οποιεσδήποτε τροποποιήσεις του καταστατικού τους ή σε οποιαδήποτε άλλη ενέργεια, παρέχεται προς τούτο προθεσμία μέχρι την 30^η Ιουνίου 2019.»

Με τον περί Σωματείων και Ιδρυμάτων και για Άλλα Συναφή Θέματα (Τροποποιητικό) Νόμο του 2019 (Ν.84(Ι)/2019) το άρθρο 55(3) του βασικού Νόμου διαμορφώθηκε ως εξής:
«Στις περιπτώσεις κατά τις οποίες με βάση τις διατάξεις του παρόντος Νόμου απαιτείται για σκοπούς συμμόρφωσης όπως υφιστάμενα σωματεία, ιδρύματα ή λέσχες υποβάλουν οποιεσδήποτε τροποποιήσεις του καταστατικού τους ή προβούν σε οποιαδήποτε άλλη ενέργεια, παρέχεται προς τούτο προθεσμία μέχρι την 31^η Δεκεμβρίου 2019.»

³ Ο περί Σωματείων και Ιδρυμάτων και για Άλλα Συναφή Θέματα (Τροποποιητικός) Νόμος του 2020 (Ν.118(Ι)/2020)

Ακολούθησε στις 27.8.20 γνωστοποίηση σε δύο εφημερίδες και στην επίσημη ιστοσελίδα του Υπουργείου Εσωτερικών, ανακοίνωση για την πρόθεση των Εφόρων Εγγραφής Σωματείων και Ιδρυμάτων να ξεκινήσουν διαδικασία διάλυσης των σωματείων, ιδρυμάτων που περιλαμβάνονταν σε σχετικό Πίνακα, μεταξύ αυτών και των Εφεσείοντων. Οι επηρεαζόμενοι ενημερώθηκαν για τη δυνατότητα υποβολής αιτήματος ακύρωσης της συμπερίληψης τους στο Πίνακα με την κατάθεση όλων των σχετικών στοιχείων εντός δύο μηνών. Μετά την παρέλευση της ως άνω προθεσμίας, οι Έφοροι επαρχιών θα δημοσίευαν δεύτερη γνωστοποίηση με τον τελικό πίνακα των διαλυθέντων σωματείων, ιδρυμάτων και πρώην λεσχών.

Στις 26.10.20, ο Έφορος Σωματείων και Ιδρυμάτων Λευκωσίας, έλαβε μέσω τηλεομοιότυπου επιστολή από την Πρόεδρο του διοικητικού συμβουλίου των Εφεσείοντων, με την οποία υποβάλλονταν αίτημα ακύρωσης συμπερίληψης τους στον κατάλογο που δημοσιεύθηκε στις 27.8.20 και στις 25.11.20. Ακολούθησε συμπληρωματική επιστολή από τους Εφεσείοντες, με την οποία κοινοποίησε ελεγμένους λογαριασμούς και άλλα στοιχεία.

Στις 27.11.20, ο Έφορος Σωματείων με επιστολή του ενημέρωσε τους Εφεσείοντες ότι θα προχωρήσει η διαδικασία διαγραφής του σωματείου. Ακολούθησε δημοσίευση στις 14.12.20 του τελικού καταλόγου των υπό διάλυση σωματείων, στον οποίο περιλήφθηκαν και οι Εφεσείοντες.

Εναντίον της πιο πάνω απόφασης, οι Εφεσείοντες υπέβαλαν στις 17.12.20 ιεραρχική προσφυγή, σύμφωνα με τις διατάξεις του **Άρθρου 47** του Νόμου, η οποία εξετάστηκε από τον Γενικό Έφορο Σωματείων και Ιδρυμάτων, ο οποίος αποφάσισε την απόρριψη της με ενημερωτική προς αυτούς επιστολή.

Η Πρωτόδικη Απόφαση

Πρωτοδίκως τέθηκαν προδικαστικά θέματα τα οποία απασχόλησαν την ευπαίδευτη Πρωτόδικη Δικαστή, όπως επίσης και πληθώρα θεμάτων που αφορούσαν την ουσία της υπόθεσης με κυρίαρχη τη θέση της πλευράς των Εφεσειόντων για την αδήριτη ανάγκη προστασίας του συνέρχεσθαι και συνεταιρίζεσθαι.

Απασχόλησαν ιδιαίτερα οι ρυθμίσεις του Νόμου, στα **Άρθρα 55 και 56**.

Το Πρωτόδικο Δικαστήριο απορρίπτοντας τα προδικαστικά θέματα εξέτασε την ουσία της υπόθεσης.

Ήταν δεκτόν από τους Εφεσείοντες πως όντως δεν είχαν τηρήσει τις εκ του νόμου υποχρεώσεις τους για αλλαγές στο καταστατικό τους. Ισχυρίζονται όμως ότι η διαγραφή τους δεν ήταν αναλογικό μέτρο γιατί δεν είχαν διαπράξει σοβαρό παράπτωμα.

Η ευπαίδευτη Πρωτόδικη Δικαστής έκρινε πως με βάση τις σαφείς πρόνοιες του Νόμου, οι Εφεσείοντες είχαν συγκεκριμένες υποχρεώσεις που δεν τήρησαν. Με σχετική δε περαιτέρω ανάλυση καταλήγει να απορρίψει την Προσφυγή.

Μεταφέρουμε μέρος του αιτιολογικού:

«Εν προκειμένω, όπως πολύ ορθά υποδεικνύεται από την ευπαίδευτη συνήγορο για τους καθ' ων η αίτηση, η επίδικη Νομοθεσία αποσκοπούσε στο να καταστούν όλα τα σωματεία νόμιμα και να λειτουργούν με Νόμο, ο οποίος να παρέχει εχέγγυα διαφάνειας και λογοδοσίας. Το κριτήριο που τέθηκε ήταν τυπικό και αφορούσε την αναδιαμόρφωση των καταστατικών των ήδη εγγεγραμμένων σωματείων, ώστε να συνάδουν με τις επιταγές του Νόμου για ενίσχυση της διαφάνειας και της λογοδοσίας.

Συνεπώς υπό αυτό το πρίσμα, θεωρώ ότι η επίδικη διάταξη αποβλέπει στη διασφάλιση του δημοσίου συμφέροντος και της συνταγματικής τάξης και συνεπώς πρόκειται για διάταξη η οποία δεν αντίκειται στο Σύνταγμα.

Αλλά ούτε και η θέση της αιτήτριας ότι με τον επίδικο Νόμο επήλθε η διάλυση του σωματείου, χωρίς απόφαση του Δικαστηρίου, ευσταθεί. Σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 56 (3), μετά τη διαγραφή του σωματείου από το Μητρώο Σωματείων, ο Έφορος "μεριμνά για τη συνέχιση και ολοκλήρωση της διαδικασίας". Συνεπώς δεν επέρχεται αυτοδικαίως η διάλυση του σωματείου από τον Έφορο, αλλά απαιτείται δικαστική απόφαση.

Απορριπτέος επίσης είναι και ο ισχυρισμός της αιτήτριας ότι, υφίσταται άνιση μεταχείριση. Έχει νομολογηθεί ότι ο όρος "ίσοι ενώπιον του νόμου" στο Άρθρο 28.1 του Συντάγματος, δεν αναφέρεται σε ακριβή αριθμητική ισότητα, αλλά διασφαλίζει μόνο κατά των αυθαίρετων διαφοροποιήσεων και δεν αποκλείει εύλογες διαφοροποιήσεις, οι οποίες μπορούν να γίνουν λόγω της ιδιάζουσας φύσης των πραγμάτων. (βλ. Μεταξύ άλλων ***Mikrommatis & the Republic (Minister of Finance & Another) 2 R.S.C.C. 125, 131, Panayides v. Republic (1965) 3 C.L.R. 107, Republic v. Avakian (1972) 3 C.L.R. 294 και Antoniadis & Others v. Republic (1979) 3 C.L.R. 641***). Εδώ δεν έχει καταδειχθεί ότι ΜΚΟ που βρίσκονται στην ίδια ή ουσιαστικά την ίδια θέση με την αιτήτρια έχουν τύχει διαφορετικής, πιο ευνοϊκής, μεταχείρισης. Εν πάση δε περιπτώσει, είναι γνωστή η νομολογιακή αρχή "*Ουκ ισότης εν τη παρανομία*" η οποία συνοψίστηκε στα ***Πορίσματα Νομολογίας του Συμβουλίου της Επικράτειας (1929-1959), σελ. 158***.

Εξίσου απορριπτέοι είναι οι ισχυρισμοί της αιτήτριας που άπτονται της παραβίασης των γενικών αρχών του διοικητικού δικαίου. Από το σύνολο των στοιχείων που έχουν τεθεί ενώπιον του Δικαστηρίου, τα οποία υποστηρίζονται και συμπληρώνονται από το περιεχόμενο των διοικητικών φακέλων, διαπιστώνεται επάρκεια στην έρευνα και την αιτιολογία των διοικητικών ενεργειών. Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται στο περιεχόμενο των Παραρτημάτων 10 και 11 στην Ένσταση και ειδικότερα στο σχετικό εσωτερικό Σημείωμα και την απόφαση του Γενικού Εφόρου Σωματείων και Ιδρυμάτων, που φέρουν ημερομηνία 5/1/2021, καθώς και στην απάντηση που δόθηκε στην αιτήτρια στις 7/1/2021, ως απόρριψη της ιεραρχικής της προσφυγής.

Συναφώς δεν καταδεικνύεται ούτε νομική και πραγματική πλάνη, αλλά ούτε και το υπόβαθρο επί του οποίου στηρίχθηκε η αιτήτρια, προκειμένου να υποστηρίξει την εισήγηση της για μεροληψία και

έλλειψη αντικειμενικότητας εκ μέρους της διοίκησης, στηρίζεται με ικανοποιητική βεβαιότητα και στη βάση ασφαλών συμπερασμάτων.

Είναι γνωστή η νομολογιακή αρχή, ότι ισχυρισμοί περί έλλειψης αμεροληψίας θα πρέπει να αποδεικνύονται και η προβολή τέτοιων ισχυρισμών στην αγόρευση, δεν είναι αρκετοί (**βλ. Παπαδοπούλου ν. Κυπριακής Δημοκρατίας (2009) 3 Α.Α.Δ. 526**).

Εν κατακλείδι, οι προβληθέντες από την αιτήτρια λόγοι ακύρωσης κρίνονται, στην βάση των όσων έχουν λεχθεί ανωτέρω, αβάσιμοι και απορρίπτονται.»

Λόγοι Έφεσης

Οι κύριοι λόγοι έφεσης αφορούν τον τρόπο ερμηνείας του **Άρθρου 56** του Νόμου από τη σκοπιά λανθασμένης προσέγγισης ή παραλείψεων από το Πρωτόδικο Δικαστήριο, να αποφασίσει για την παραβίαση του **Άρθρου 21** του Συντάγματος (πρώτος λόγος), περί παραβίασης του **Άρθρου 11** της ΕΣΔΑ (δεύτερος λόγος), περί παραβίασης του ως άνω **Άρθρου 11** σε συνάρτηση με το δικαίωμα ελευθερίας της έκφρασης (τρίτος και δέκατος λόγος), πως δεν διενεργήθηκε πρωτοδίκως έλεγχος αναλογικότητας (τέταρτος λόγος), ότι λανθασμένα αποφάνθηκε το Διοικητικό Δικαστήριο πως οι πρόνοιες του Νόμου ήσαν σαφείς (πέμπτος λόγος), ότι λανθασμένα κρίθηκε πως «υπόκειτο σε διαγραφή αυτοδικαίως», ενώ υπήρχε διακριτική ευχέρεια με βάση το **Άρθρο 11** της ΕΣΔΑ (έκτος λόγος).

Με έτερο λόγο έφεσης προβάλλεται το λανθασμένο της κρίσης ότι η διάλυση συντελείται με απόφαση δικαστηρίου λόγω των διατάξεων του **Άρθρου 56(3)** (έβδομος λόγος). Με τον όγδοο λόγο έφεσης, πλήττεται γενικά η αιτιολογία της απόφασης και με τον ένατο λόγο, προσβάλλεται ως λανθασμένη ενέργεια η εξέταση από το Πρωτόδικο Δικαστήριο των προσβαλλόμενων πράξεων συνολικά, ενώ αποδέχθηκε ότι αυτές είναι αυτοτελείς. Συγκεκριμένα εισηγείται ότι λανθασμένα το Πρωτόδικο Δικαστήριο «δεν ακύρωσε τουλάχιστον τη συμπερίληψη της Αιτήτριας στον κατάλογο ημερ.14.12.00, ενώ εκκρεμούσε η προθεσμία καταχώρησης ιεραρχικής προσφυγής και απάντηση αυτής» ενόψει του ανασταλτικού αποτελέσματος του Άρθρου 47 του Νόμου.

Το Νομοθετικό Πλαίσιο

Είναι σημαντικό να τεθούν τα άρθρα που απασχόλησαν πρωτοδίκως:

«56.-(1) Σωματεία, ιδρύματα και λέσχες που ιδρύθηκαν και ενεγράφησαν με βάση τους καταργηθέντες με τον παρόντα Νόμο Νόμους, θεωρείται ότι εγκρίθηκαν με βάση τις διατάξεις του παρόντος Νόμου, νοουμένου ότι θα προβούν στις αναγκαίες

αναπροσαρμογές και τροποποιήσεις του καταστατικού τους στην προβλεπόμενη στο εδάφιο (3) του άρθρου 55 προθεσμία:

Νοείται ότι, ανεξαρτήτως των διατάξεων των άρθρων 24 και 41, ο Έφορος, εντός δεκαπέντε (15) ημερών από την ημερομηνία έναρξης της ισχύος του περί Σωματείων και Ιδρυμάτων και για Άλλα Συναφή Θέματα (Τροποποιητικού) Νόμου 2020, γνωστοποιεί την πρόθεσή του για έναρξη διαδικασίας διάλυσης αναφορικά με καθορισμένα σε σχετική γνωστοποίηση σωματεία, ιδρύματα και λέσχες, η οποία δημοσιεύεται σε δύο ημερήσιες εφημερίδες και αναρτάται στην επίσημη ιστοσελίδα του Υπουργείου Εσωτερικών και η ημερομηνία της δημοσίευσης ή της ανάρτησης θεωρείται ότι είναι η ημερομηνία επίδοσης γνωστοποίησης έναρξης διαδικασίας διάλυσης προς το ασκούν τη διοίκηση του σωματείου, ιδρύματος ή λέσχης όργανο, ανάλογα με την περίπτωση:

Νοείται περαιτέρω ότι, η γνωστοποίηση της πρόθεσης διάλυσης περιλαμβάνει σε αναλυτικούς πίνακες τον αριθμό εγγραφής, την επωνυμία και την έδρα του σωματείου, του ιδρύματος ή της λέσχης, ανάλογα με την περίπτωση, λαμβάνεται δε μέριμνα, ώστε αυτή να διενεργείται ταυτόχρονα για όλα τα σωματεία, ιδρύματα και λέσχες: Νοείται έτι περαιτέρω ότι, τα σωματεία, τα ιδρύματα ή οι λέσχες που περιλαμβάνονται στην ως άνω γνωστοποίηση δύνανται εντός δύο (2) μηνών από τη δημοσίευση της γνωστοποίησης να υποβάλουν αίτημα ακύρωσης της συμπερίληψής τους στους πίνακες της γνωστοποίησης, υποβάλλοντας όλα τα σχετικά προς υποστήριξη του αιτήματός τους στοιχεία στον Έφορο, μετά δε την παρέλευση της περιόδου των δύο (2) μηνών ο Έφορος δημοσιεύει νέα γνωστοποίηση, στην οποία προ-σαρτώνται οι τελικοί πίνακες με τις επωνυμίες των υπό διάλυση σωματείων, ιδρυμάτων και λεσχών που δεν έχουν μεριμνήσει να υποβάλουν θεμελιωμένο αίτημα ακύρωσης της συμπερίληψής τους στη γνωστοποίηση.

(2) Τηρουμένων των διατάξεων των εδαφίων (1) και (3), λέσχες που ενεγράφησαν με βάση τον καταργηθέντα με τον παρόντα Νόμο περί Λεσχών Νόμο, όπως έχει τροποποιηθεί, δύναται να διατηρήσουν στην επωνυμία τους τη λέξη «Λέσχη» και μετά τη λήξη της περιόδου που καθορίζεται στο εδάφιο (1).

(3) Τηρουμένων των διατάξεων του εδαφίου (1) και μετά τη δημοσίευση της δεύτερης γνωστοποίησης η οποία καθορίζεται στις διατάξεις αυτού, ο Έφορος διαγράφει αυτοδικαίως από το Μητρώο τα σωματεία, τα ιδρύματα και τις λέσχες που καθορίζονται στην εν λόγω γνωστοποίηση και μεριμνά για τη συνέχιση και ολοκλήρωση της διαδικασίας διάλυσης ενώπιον δικαστηρίου:

Νοείται ότι, τα διαγραφέντα από το Μητρώο σωματεία, ιδρύματα και λέσχες, τα οποία τελούν υπό καθεστώς διάλυσης, όπως καθορίζεται στις διατάξεις των άρθρων 25 και 42, επί ποινή ακυρότητας των αποφάσεών τους απολλύουν το δικαίωμα άσκησης κάθε δραστηριότητας που αναφέρεται στο καταστατικό τους, περιλαμβανομένου του δικαιώματος του συμβάλλεσθαι και της αποξένωσης οιασδήποτε περιουσίας, με εξαίρεση τις δραστηριότητες που σχετίζονται με την εκκαθάρισή τους, ενώ τα διοικητικά τους συμβούλια οφείλουν να ενημερώνουν κάθε τρίτον ενδιαφερόμενο ή/και συμβαλλόμενο για την υπό εξέλιξη διαδικασία διάλυσης:

Νοείται περαιτέρω ότι, για τους σκοπούς της διάλυσης σωματείου, ιδρύματος ή λέσχης, τηρούνται όλες οι διατάξεις του παρόντος Νόμου, περιλαμβανομένης της διαδικασίας εκκαθάρισης.»

Σχετικό είναι και το **Άρθρο 55**, το οποίο έχει ως εξής:

«55.-(1) Αιτήσεις και διαδικασίες εγγραφής σωματείων, ιδρυμάτων ή λεσχών, οι οποίες είχαν αρχίσει με βάση τις διατάξεις των καταργηθέντων με τον παρόντα Νόμο Νόμους και δεν έχουν συμπληρωθεί κατά την ημερομηνία έναρξης της ισχύος του παρόντος Νόμου, διεκπεραιώνονται και συμπληρώνονται σύμφωνα με τις αντίστοιχες διατάξεις του παρόντος Νόμου.

(2) Προθεσμίες για τη διενέργεια οποιασδήποτε πράξης ή για την επίδοση ή την υποβολή οποιασδήποτε γνωστοποίησης ή αναφοράς, οι οποίες άρχισαν να τρέχουν σύμφωνα με τους καταργηθέντες με τον παρόντα Νόμο Νόμους, συνεχίζουν να τρέχουν και συμπληρώνονται με βάση τις αντίστοιχες διατάξεις του παρόντος Νόμου, αλλά σε καμιά περίπτωση δεν θα συμπληρώνονται σε διάστημα μικρότερο των δεκαπέντε (15) ημερών από την ημερομηνία έναρξης της ισχύος του παρόντος Νόμου.

(3) Στις περιπτώσεις κατά τις οποίες με βάση τις διατάξεις του παρόντος Νόμου απαιτείται για σκοπούς συμμόρφωσης όπως υφιστάμενα σωματεία, ιδρύματα ή λέσχες υποβάλουν οποιοσδήποτε τροποποιήσεις του καταστατικού τους ή προβούν σε οποιαδήποτε άλλη ενέργεια, παρέχεται προς τούτο προθεσμία μέχρι την 31^η Δεκεμβρίου 2019.»

Εξέταση της Έφεσης

Οι λόγοι έφεσης είναι πολυάριθμοι και θα πρέπει να τύχουν εξέτασης όχι αναγκαστικά κατ' αριθμωσιν αλλά με βάση την πρωταρχική σημασία που ο καθένας έχει στη δυναμική της δικαστικής κρίσης και, εν τελευταία αναλύσει, στην ίδια την ορθότητα ή μη της πρωτόδικης απόφασης.

Αξιολογώντας συνεπώς τους λόγους έφεσης, κρίνουμε πως η εξέταση μας πρέπει να έχει αφετηρία τη θέση των Εφεσσιόντων περί της ανεπαρκούς αιτιολογίας της πρωτόδικης απόφασης ομού βεβαίως με την ερμηνεία και εμβέλεια των σχετικών Άρθρων του Νόμου που ερμηνεύθηκαν και εφαρμόσθηκαν εν προκειμένω. Πρόκειται για τους λόγους έφεσης 4, 6 και 8, τους οποίους ως εκ της συνάφειας τους θα εξετάσουμε μαζί.

Θα ξεκινήσουμε λέγοντας πως ουδείς αμφισβητεί την ανάγκη διασφάλισης του δικαιώματος του συνεταιρίζεσθαι και συνέρχεσθαι ομού και σε συνάρτηση με το δικαίωμα ελευθερίας της έκφρασης. Το ΕΔΑΔ αναγνώρισε την σύνδεση των δύο αυτών δικαιωμάτων αναφέροντας ότι παρά τον αυτοτελή του ρόλο, το Άρθρο 11 θα πρέπει επίσης να εξετάζεται υπό το φως του Άρθρου 10 καθότι η προστασία της άποψης και η ελευθερία έκφρασης της αποτελούν έναν από τους σκοπούς των

ελευθεριών του συνεταιρίζεσθαι και συνέρχεσθαι (βλ. **Young, James and Webster v. the United Kingdom, 13.8.81, §57, Vogt v. Germany, 26.9.95, §64, United Communist Party of Turkey and Others v. Turkey, 30.1.98, §42** και **Μιχαλάκης Βαρνακίδης v. Αστυνομίας, Ποινική Έφεση Αρ.67/22, 4.3.24**). Ως εκ τούτου, το δικαίωμα στην ελευθερία της έκφρασης τυγχάνει 'διπλής' προστασίας αφού τονίζεται ότι η ελευθερία της έκφρασης συνιστά ένα από τα θεμελιώδη χαρακτηριστικά μιας δημοκρατικής κοινωνίας και μία από τις βασικές προϋποθέσεις για την πρόοδο της (**Vogt v. Germany** (ανωτέρω) **§52** και **United Communist Party of Turkey and Others v. Turkey** (ανωτέρω) **§45**).

Ουδείς επίσης αγνοεί πως τα δικαιώματα αυτά «λειτουργούν και υπάρχουν» μέσα στα πλαίσια νόμων και κανονισμών (βλ. **Άρθρο 21 του Συντάγματος** και **Άρθρα της ΕΣΔΑ**). Και αυτό στη βάση της πάγιας αρχής ότι είναι επιτρεπτή η επιβολή νόμιμων περιορισμών στην άσκηση των εν λόγω δικαιωμάτων, μόνο όπου οι περιορισμοί αποτελούν αναγκαία μέτρα σε μια δημοκρατική κοινωνία για την προστασία ιδιαίτερα σημαντικών κοινωνικών αγαθών/σκοπών. Οι σκοποί για τους οποίους μπορούν να επιβληθούν τέτοιοι, απολύτως αναγκαίοι, περιορισμοί καθορίζονται στο Σύνταγμα και στην ΕΣΔΑ (όπως τα **Άρθρα 19(3)-(6) και 21(3) του Συντάγματος** και **Άρθρα 10(2), 11(2) και 18 της ΕΣΔΑ**). Αυτό επιτάσσει εξάλλου και η αρχή της αναλογικότητας ως γενική αρχή

του δικαίου της Ένωσης, αρχή που και τα Κυπριακά Δικαστήρια με σεβασμό εφαρμόζαν και εφαρμόζουν.

Ένας τέτοιος Νόμος ήταν και ο επίδικος Νόμος, ο οποίος στο **Άρθρο 4** του διακηρύττει την ευχέρεια που υφίσταται στο Δικαστήριο – με απόφαση του – να διαλύει σωματεία που στοχεύουν, μεταξύ άλλων, στην παρανομία και/ή στην υπονόμευση των δημοκρατικών θεσμών.

Η παρούσα περίπτωση δεν αφορά τέτοια ως εκ του ως άνω Άρθρου «παρανομία και/ή υπονόμευση δημοκρατικών θεσμών», αλλά αφορά ειδικές μεταβατικές διατάξεις που είχαν σκοπό να λειτουργήσουν ως εκ των υστέρων επιβεβαίωση έγκρισης λειτουργίας υφιστάμενων, με βάση τον προηγούμενο Νόμο, σωματείων, νοουμένου ότι θα προβούν στις αναγκαίες αναπροσαρμογές και τροποποιήσεις του καταστατικού τους στην προβλεπόμενη προθεσμία (η οποία, σημειωτέον, διαφοροποιήθηκε με τις πιο πάνω παρατάσεις).

Στον ίδιο τον Νόμο, στο **Άρθρο 47**⁴, προβλέπεται η δυνατότητα στα επηρεαζόμενα σωματεία να πλήξουν οποιαδήποτε απόφαση που τα αφορά, περιλαμβανομένης φυσικά και της παρούσης.

⁴ 47.-(1) Οποιοδήποτε πρόσωπο δύναται να υποβάλει εγγράφως ιεραρχική προσφυγή εναντίον οποιασδήποτε απόφασης του Εφόρου ή του Γενικού Εφόρου η οποία το αφορά ή το επηρεάζει άμεσα, στο Γενικό Έφερο ή

Μ' όλο τον σεβασμό, το Πρωτόδικο Δικαστήριο δεν έδωσε τη σημασία που όφειλε σ' αυτή τη θεμελιακή πτυχή της υπόθεσης. Αντιθέτως, θεώρησε, με μια – όχι με το απαιτούμενο βάθος – αναφορά πως επρόκειτο για σαφείς διατάξεις του Νόμου, η παραβίαση των οποίων ωστόσο οδήγησε – άνευ ετέρου – στη διαγραφή του Σωματείου. Μάλιστα, επιπλέον έκρινε, ότι αυτό δεν επηρέαζε τη δικαστική διαδικασία της επικείμενης διάλυσης του Σωματείου.

Δεν θα συμφωνήσουμε μ' αυτή την προσέγγιση η οποία αφαιρεί στην ουσία τη δυνατότητα του Εφόρου αλλά και κατ' επέκταση τελικά του Δικαστηρίου – να κρίνει με βάση τις ειδικές περιστάσεις της υπόθεσης και

στον Υπουργό, αντίστοιχα, ανάλογα με την περίπτωση, ή/και να προσφύγει κατά της εν λόγω απόφασης στο Διοικητικό Δικαστήριο δυνάμει του Άρθρου 146 του Συντάγματος.

(2) Η κατά το εδάφιο (1) ιεραρχική προσφυγή ασκείται εγγράφως, το αργότερο μέσα σε τριάντα (30) ημέρες από την ημερομηνία της κοινοποίησης της προσβαλλόμενης απόφασης στο επηρεαζόμενο πρόσωπο, καταβάλλοντας τέλος ύψους εκατόν ευρώ (€100).

(3) Ο Γενικός Έφορος ή ο Υπουργός, ανάλογα με την περίπτωση, εξετάζει την ιεραρχική προσφυγή και, αφού ακούσει τον προσφεύγοντα ή δώσει σ' αυτόν την ευκαιρία να υποστηρίξει γραπτώς τους λόγους στους οποίους στηρίζεται η προσφυγή, αποφασίζει, σύμφωνα με τις διατάξεις του εδαφίου (4), το αργότερο εντός προθεσμίας ενενήντα (90) ημερών από την ημερομηνία υποβολής της και διαβιβάζει την απόφασή του στον προσφεύγοντα.

(4) Ο Γενικός Έφορος ή ο Υπουργός, ανάλογα με την περίπτωση, δύναται να εκδώσει μία από τις ακόλουθες αποφάσεις:

(α) Να επικυρώσει την προσβληθείσα απόφαση,

(β) να ακυρώσει την προσβληθείσα απόφαση,

(γ) να τροποποιήσει την προσβληθείσα απόφαση,

(δ) να προβεί σε έκδοση νέας απόφασης σε αντικατάσταση της προσβληθείσας:

Νοείται ότι, οποιαδήποτε απόφαση για αποδοχή ή απόρριψη της ιεραρχικής προσφυγής δεν μπορεί να ληφθεί κατά παράβαση των κριτηρίων, προϋποθέσεων ή όρων που καθορίζονται στον παρόντα Νόμο για την εγγραφή, λειτουργία ή διαγραφή σωματείου, ιδρύματος ή ομοσπονδίας ή/και ένωσης.

(5) Η αναφερόμενη στο εδάφιο (1) απόφαση καθίσταται εκτελεστή όταν περάσει άπρακτη η προθεσμία προς άσκηση ιεραρχικής προσφυγής ενώπιον του Γενικού Εφόρου ή του Υπουργού, ανάλογα με την περίπτωση, και, σε περίπτωση άσκησης ιεραρχικής προσφυγής, από την κοινοποίηση της επί της ιεραρχικής προσφυγής απόφασης του Γενικού Εφόρου ή του Υπουργού, ανάλογα με την περίπτωση.

να μην προχωρήσει σε διαγραφή ενός σωματείου. Ούτε και διαφαίνεται ότι απασχόλησε η αρχή της αναλογικότητας και το κατά πόσον, με τον τρόπο ερμηνείας που εδόθη, στην ουσία αποκλείσθηκε a priori η εφαρμογή της ως άνω αρχής. Στην υπόθεση **Αναφορικά με την Αίτηση του Ευδόκα, Πολιτική Έφεση Αρ.51/17, 14.11.18**, αν και αφορούσε διαφορετικό ζήτημα, το Ανώτατο Δικαστήριο, με παραπομπή στην υπόθεση του ΕΔΑΔ **KS and MS v. Germany (2016) App. No.33696/11**, και εφαρμόζοντας την ως άνω αρχή ανέφερε πως το Δικαστήριο θα πρέπει να εξετάζει τις ειδικές περιστάσεις της κάθε υπόθεσης. Αυτό είναι απαραίτητο, ώστε, εν τέλει, το Δικαστήριο να ζυγίζει και να προστατεύει αντίθετα συμφέροντα (βλ. **Αναφορικά με την Αίτηση του Ευδόκα (2016) 1 Α.Α.Δ.3018**).

Γενικότερη και χρήσιμη ανάλυση γίνεται στο Σύγγραμμα, **Ιωάννη Σαρμά «Η δίκαιη ισορροπία», Η νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Εκδόσεις Σάκκουλα, Ανατύπωση 2022, σελ.276 κ.ε.** όπου γίνεται αναφορά και επεξήγηση της υπόθεσης **Σιδηροπούλου κ.ά. ν. Ελλάδας, No.26695/95, 10.7.98**, η οποία αφορούσε απόρριψη εγγραφής σωματείου.

Διαπιστώνεται έλλειμμα στην αιτιολογία. Η διατυπωθείσα πρωτοδίκως κρίση θα οδηγούσε σε μια ιδιόμορφη και άτεγκτη ερμηνεία και εφαρμογή

του Νόμου και στη μη δυνατότητα επί της ουσίας οποιουδήποτε ελέγχου της Διοίκησης.

Αυτή η ελλιπής αιτιολογία δεν εναρμονίζεται αφενός ούτε και με το δικαίωμα – που υφίσταται εκ του Νόμου, να υποβάλλεται ένσταση στις διοικητικές αποφάσεις που αφορούν Σωματεία και αφετέρου ούτε στην ίδια την προνοούμενη διαδικασία της Ιεραρχικής Προσφυγής.

Δεν πρέπει επίσης να αγνοείται ότι ο ουσιώδης χρόνος σε συνάρτηση με τις επίδικες πράξεις δεν ήταν «ένα καθαρό τοπίο» αφού οι παρατάσεις που δίδοντο ήσαν διαδοχικές και βεβαίως η πλήρης ισχύς του **Άρθρου 56** συνετελέσθηκε στις 17.8.20, λίγο πριν τις επίδικες πράξεις.

Η αιτιολογία που εδόθη πρωτοδίκως και μεταφέρθηκε ανωτέρω, δεικνύει ακριβώς ότι τα δεδομένα της υπόθεσης δεν αξιολογήθηκαν ορθά ή σε ορθό πλαίσιο ώστε καταληκτικά να κρίνεται γενικά ανεπαρκής αιτιολογία.

Η διαπίστωση μας αυτή οδηγεί βεβαίως στο τέλος της εξέτασης της Έφεσης αφού η κρίση επί άλλων θεμάτων θα καθίστατο ακαδημαϊκό εγχείρημα.

Η Έφεση επιτρέπεται ως άνω. Η πρωτόδικη απόφαση παραμερίζεται και συνεπώς η επίδικη διοικητική πράξη ακυρώνεται. Ομοίως ακυρώνεται και η πρωτόδικη διαταγή για έξοδα.

Τα έξοδα της Έφεσης, συμπεριλαμβανομένων των πρωτόδικων εξόδων, εκ συνολικού ποσού €4.500- πλέον ΦΠΑ εάν υπάρχει, επιδικάζονται υπέρ των Εφεσειόντων.

Τ. ΨΑΡΑ-ΜΙΛΤΙΑΔΟΥ, Δ.

Ν. Γ. ΣΑΝΤΗΣ, Δ.

Η. ΓΕΩΡΓΙΟΥ, Δ.

/Σ.Θ.